

Manj pomembna je bila NSS, ki je iskala obrtniških glasov le po Štajerskem, posebno okrog Celja, kjer je bil doma njen kandidat obrtnik Zupan.

Z velikim aplavzom pa je šla v volivni boj JDS. Nekako prikrito in hinavsko so izjavljali zadnje čase naši vedno nadstrankarski tovariši pri »Obrtnem vestniku«, da je edina JDS za obrtnike ter se bahali, češ, edino ta stranka je postavila pravega obrtniškega kandidata na mesto, kjer bo gotovo izvoljen. Tolažili so se: V Kranjskem volivnem okrožju je 10.000 obrtnikov in če ti vsi volijo našega Franchettija, bo gotovo izvoljen. Usoda pa je hotela drugače in JDS je dobila vseh glasov skupaj 4000, torej je še za nositelja liste, dr. Zerjava, zmanjkalo glasov ter je dobil mandat le kot ostanek. V teh glasovih so pa vštet vsi obrtniški, tudi gostilničarski, ki so ga po svoji zadrugi proglasili kot svojega oficialnega kandidata.

Kar se pa tiče mariborskega volivnega okrožja, se je gospodom godilo še slabše. SLS je dobila okrog 40 % vseh oddanih glasov in gotovo je, da je med njimi veliko obrtnikov, tako, da lahko trdimo, da je večina obrtnikov vsaj po deželi v taboru SLS. Dejstvo je tudi to, da je ravno naša stranka nastavila kandidate obrtnike na mesta, kjer so tudi izvoljeni. Naj omenimo čevljarja in posestnika Stanovnika, trgovca in posestnika Skabrneta, mlinarja in posestnika Nemaniča. Imena teh mož obrtnikov so nam porok, da bodo naši poslanci delali v korist obrtnega stanu.

Nekaj smo se pa tudi pri teh volitvah naučili. Preveč je bilo še neurejenega; to popraviti bodi naša prva dolžnost. Začeti moramo pri izpopolnjevanju naše stanovske organizacije, posvetiti ji vse sile in moči, da bi uspešno mogla delovati. Organizacija se mora razširiti do zadnje gorske vasi, da bo tako uspešno delovala v celi naši domovini. Čaka nas še mnogo dela in truda, toda tega se ne bomo ustrašili, ker vemo, za kaj se borimo! Potreba je, da se bo poleg politične izobrazbe gojila tudi prosvetna in gospodarska; da se naše obrtništvo mora izobraževati tudi v tem pogledu, nam pač prejasno dokazuje važna doba, ki nam stoji nasproti.

Politični kapitalizem nas bo sicer hotel potisniti za več desetletij nazaj, a ravno živahno življenje in razpoloženje v času volivne dobe nam je jasno pokazalo, da imamo še dovolj energije in da nismo osamljeni. Naše stare korenine so ostale trdne tedaj, ko so nekateri slabiči omahovali na različne strani. Pravilno je, če trdimo, da ravno v naši prestolici, kakor tudi v dolenjski in gorenjski metropoli ni manjkalo takih slabičev. Upamo pa, da že danes, prve dni po končanih volitvah slep-

ci izpregledujejo in se radovedno povprašujejo: Kam pa to vodi, kam pa to gre?

Vsem pa, ki imate smisel in voljo za delo, kličemo: skup, začetek naš je lep, ni se nam treba nikogar bati!

Slovenska vas in slovenska kmečka hiša.

Sestavil prof. D. V.

(Dalje.)

Začnimo z južno Štajersko! Hiše so večinoma pritlične in sicer frankovskega tipa, torej imajo vse kuhinjo, ki je v mnogih slučajih obenem tudi veža. Hiše stojijo ali same zase, ali pa združene z gospodarskimi poslopji v obliki črke »L«. Kratko črto ob cesti zavzema hiša, dolgo pa gospodarsko poslopje. V nekaterih krajih južne Štajerske, kakor na primer pri Laškem, Celju, pa tudi tuintam drugod opazujemo lahko tudi nadstropne stavbe istega tipa, kakor ga najdemo tudi na Kranjskem, posebno v metliškem okraju in tudi v slovenskem delu Koroške. Hiše omenjenega tipa so enotni kmetijski dvori, prislonjeni navadno na pobočja, vendar pa niso ravno redki tudi v ravnini. V prvem slučaju je vstop v nadstropni del mogoč ob pobočni strani naravnost po zemlji, v drugem pa je zvezan nadstropni del z zemljo po mostu ali pa s stopnicami. V nadstropnem delu se nahajajo stanovanjski prostori, mnogokrat tudi kašča in druge shrambe za gospodarsko orodje itd., pritličje pa zavzemata hlev in klet, ki tičita popolnoma v zemlji. Seveda obstoji pri poslopih malenkosten razloček med vinorodno jugovzhodno in zahodno Štajersko, kjer prevladujeta poljedelstvo in živinoreja kot glavni gospodarski panogi. Dočim manjka, vsaj pri starejših stavbah, v zahodnem delu mnogokrat klet, je ta za vinorodno jugovzhodno pokrajino naravnost značilna. Klet leži pod stanovanjskim prostorom, ali pa le pod izbo, vhod ima običajno od zunaj. V mnogih slučajih opazimo pred kletnim vhodom majhno lopico, ali pa je vhod zavarovan proti dežju z majhno strešico. Tu sem se zatekajo delavci ob nenadnem dežju, tu južinajo, tu pogošča gostoljubni vinogradnik ob navadnih dneh svoje znanice.

Za vinorodni del Štajerske so posebno značilni vinski hrami in zidanice. Pod hrami razume narod izključno le lesene, preproste in iz sirovo obtesanih debel zgrajene stavbe, v katerih se spravlja potrebno vinogradniško orodje, pa tudi vino. Zidanice služijo istemu namenu, a so zidane in imajo večkrat tudi kako sobico v gornjem delu, kjer pogošča vinogradnik ob slovesnih prilikah svoje prijatelje in znanice. V spodnjem delu se nahaja klet s stiskalnico.

Mimogrede bodi omenjeno, da rabijo v mnogih krajih Južne Štajerske besedo »hram« za hišo, bodisi da je lesena ali zidana, vendar le v krajih, kjer so nekoč prevladovale lesene stavbe.

Umljivo je, da imajo manjši vinogradniki lesene hrame, ki niso ravno pripravni kot vinske shrambe. Spominjam se, kako smo včasih gredli med rokami kupice, v katerih so plavali kosčki ledu. Spominjam se pa tudi z veseljem gostoljubnosti, s katero so pogoščali revni in bogati vinogradniki, v zidanicah in v sirovo zgrajenih nramih prijatelje, pa tudi tujca, ki ga niso videli niti prej niti pozneje. Ves slovenski narod je znan kot gostoljuben, vendar nisem našel nikjer gostoljubnosti v tej meri, kakor živi ob štajersko-hrvaški meji. V vednem spominu mi bodo ostali ti poezije polni večeri v slovenskih hramih moje domovine.

Drugačno lice imajo seveda vinogradi v mestni bližini, kjer so večinoma v lasti bogatin, večinoma nemških meščanov. Koreg preproste vinskih hise se vzdiguje ponosna vila kot letovisce premoznega mesnega vinogradnika.

Precej enake stavbe, kakor na Južnem Štajerskem, najdemo tudi v slovenskem delu Koroške, četudi se kaže tukaj nemški vpliv v se večji meri. Sploh lahko recemo, da je slovenska hisa po svoji zunanosti zelo podobna oni v ponemčenem delu Koroške.

Koreg pritličnih stavb opazimo tudi zgoraj omenjene, nadstropne stavbe. Posebno značilni so enotni enonadstropni kmetijski dvori, ki se razlikujejo od prej omenjenih po tem, da se nahajajo stanovanjski prostori in hlev v pritličju, nadstropni del pa, ki je nerazdeljen in nima navadno stropa, služi kot snramba za orodje, staro poništvo, žito itd. Nad hlevom je skedenj in prostor za seno in slamo. Gorenji del je v ponemčenih pokrajinah lesen, v še slovenskih pa zidan in obit z deskami. V gorenji prostor vodijo zunanje stopnice na hodnik, ki moli za en meter čez spojnji zidani del in ima leseno ograjo. Pokončne, kakor tudi povprečne deske te ograje so lično izrezijane. Hodnik obkroža gorenji del stavbe ob eni ali ob več straneh. Streha ima ob pročelju nastavek, takozvan »čop«, pod katerim se nahaja visoko pod strešnim vrhom balkonu podoben hodnik, kakor je običajen pri tirolskih kmetijskih dvorih.

Nadaljnji razloček med slovensko in nemško hišo na Koroškem je ta, da zavzema v prvem slučaju veža vedno sredino, v drugem pa leži mnogokrat ob strani, ker se je razvila nemška hiša iz prostora za ognjišče, ki je bil obenem kuhinja, spalnica itd., in iz predveže, ki prvotno ni bila

zaprta. V nemški hiši je kuhinja v mnogih krajih še vedno glavni prostor, kjer se kuha, dela, je in spi, v slovenski hiši je pa izba povsod središče kmetijskega življenja. Dočim je premožnejša slovenska hiša štiristanična, je nemška vedno tristanična. V premožnejših hišah se nahaja nad vežo takozvani »sol« (Saal), t. j. prostor s stropom, kjer hranijo žito, suho meso in obleko, nad izbo pa »gornja izba«. Ta je opremljena z najlepšim pohištvo in služi kot sprejemnica in obednica za goste ob slovesnih prilikah. Tu in tam se nahajajo v nadstropnem delu tudi sobe za dekletke, ki so pa nastale, kakor sploh vsi predeljeni in ograjeni gorenji prostori šele v novejši dobi.

Na Kranjskem vlada največja razlika pri hišnih stavbah. To razliko opravičujejo različna rodovitnost zemlje, različnost razpoložljivega stavbnega materiala in predvsem razni tuji vplivi. Nemški vpliv se posebno kaže v severozahodnem delu, ki je nekoč pripadal nemškim škofijam v Freisingenu na Bavarskem in v Briksenu na Tirolskem, dočim je stal jugozahodni del pod romanskim vplivom. Kočevje tvori seveda zopet poseben del, v pokrajini južno od Kočevja se pa kaže hrvaški vpliv. Notranjsko je stalo seveda pod romanskim vplivom, v ostalem delu Kranjske niso prišli tuji vplivi do iste veljave kakor v omenjenih pokrajinah. Splošno pa lahko rečemo, da prevladuje po vsej Kranjski, razen Notranjske in Kočevja, trostaničen frankovski tip.

Da dobimo boljši pregled, hočemo razdeliti vso Kranjsko v kolikor mogoče tipične pasove. Omenimo kot prvi nas Gorenjsko ravan od Kranja do Ljubljane! V vsej pokrajini se lahko opazuje na stavbah vpliv mestnih stavb, vendar niso redke enonadstropne stavbe tipa, kakršnega smo že omenili na južnem štajerskem in pri Metliki na Kranjskem. Tudi v ostali Gorenjski, zahodno od Kranja, se najde ravnokar omenjeni stavbni tip, toda čim dalje gremo proti zahodu, v tem večji meri se kaže vpliv Koroške in celo Tirolske. Od Dovičega naprej prevladujejo na Koroškem omenjene nadstropne stavbe, najdejo se pa celo tirolski enotni dvori z vhodom ob pročelju.

Notranjska se strinja v svojih stavbah s Primorsko, kjer niso do novejših dobe poznali kmetijske peči v našem pomenu, to je peči, ki bi služila v ogrevanje izbe in se kurila od zunaj. Pa tudi tukaj ne moremo govoriti o kakšni enotnosti, ampak vlada precejšnja razlika.

V severnih revnejših krajih kraških dežel prevladujejo enostanične dimnice s popolnoma prostim ognjiščem sredi izbe, ki je obenem kuhinja in bivališče tekom

dneva. Spalnice se nahajajo na podstrešju. Najdejo se tudi dvostanične hiše, v katerih tvorita veža in kuhinja z odprtim ognjiščem en prostor. Premožnejši imajo tudi enonadstropne hiše. Pritličje obstoji iz kleti in veže, ki je seveda tudi kuhinja, skupno stanovanje in pribežališče družine, ki se zbira ob mrzlih dneh in ob večerih okrog velikega prostega ognjišča. Spalnice se nahajajo v nadstropnem delu, ki je pa mnogokrat tudi v tem slučaju brez stropa.

V južnejših pokrajinah Primorske je stopil na mesto prostega ognjišča romanski »komin«, ki se pa ne razlikuje v posebni meri od prvega. Hiše revnejših prebivalcev so pritlične, pri premožnejših nadstropne, sicer pa enako uravnane kakor na severu. Vse so pa izključno zidane in imajo nizko tipično streho. Mimogrede bodi omenjeno, da se je v novejši dobi, posebno po Notranjski, zelo razširila gornje-nemška hiša.

Bela Krajina ima sicer dovolj kamena, vendar prevladuje povsod na deželi do najnovejše dobe les kot stavbni material. Splošno so hiše pritlične in celo v mestih so nadstropne hiše bolj redke. Za metliško okolico smo že omenili kot značilen južnoštajerski enotni kmetijski dvor. V glavnem pa velja za Belo Krajino, kakor sploh za vso Dolenjsko, frankovski tristaničen tip, vendar ne pozna preprosta dolenjska hiša kuhinje, kajti Belokranjci kuhajo v »veži«, ali z drugimi besedami, kuhinja in veža tvorita en prostor. Veža je navadno brez stropa in je le tisti del veže nad ognjiščem zavarovan z obokom. Pri starejših, revnejših stavbah se še tu in tam najde nad ognjiščem mesto zidanega oboka iz šibja spletena in z ilovico ometana lesa, da varuje odprto streho pred iskrami. Tudi »kammerce« v našem pomenu ne poznajo Belokranjci, oni govorijo le o sprednji, nekoliko večji hiši in o zadnji hiši. Ta služi v glavni meri kot shramba za obleko, pa tudi kot spalnica gospodarju in gospodinjji, oziroma prevžitkarjem. Gospodarska poslopja so bila v starejši dobi tudi skoraj izključno lesena in navadno ločena od hiše. V vinorodnih krajih opazimo v vinogradih hrame, ki so ali popolnoma leseni, ali pa v spodnjem delu zidani, dočim je gorenji del lesen in služi običajno le kot shramba za orodje.

Kočevarji, ki so najbrž bavarskega izvora, so prinesli sabo bavarsko hišo ob svoji naselitvi na Kranjskem. Pri tipični kočevski hiši leži namreč veža v sredini med stanovanjskim prostorom in gospodarskim poslopjem, torej splošno ne zavzema sredine stanovanjskega prostora, četudi je gospodarsko poslopje ločeno od hiše.

Ob hrvaško-kranjski meji, posebno

na Gorjancih, so hiše zelo primitivne in obstojijo, kakor na hrvaškem Krasu, navadno le iz enega prostora.

Iz navedenega vidimo, da prevladuje v slovenskih deželah res takozvani gornje-nemški tip in da so nastale posebno kranjske hiše pod trojnimi vplivi, namreč nemškim, romanskim in balkanskim.

Draginja.

Vsak se danes radovedno povprašuje, kdaj bo cena raznovrstnemu blagu padla. V negotovosti marsikdo čaka z naročbami, in če že naroči, je vzrok le prevelika sila in neobhodna potreba. Velika je celo masa takih, ki razen živeža sploh ničesar ne naročajo; vzroka pri njih sta dva: ali sploh ne zaslužijo toliko, da bi si mogli zaželjene stvari nabaviti ali pa upajo v boljše bodočnost, ko si bodo mogli bolj poceni nabaviti. Zdi se nam zato važno, da si ogledamo natanko, kako bo s padanjem cen.

Poudarjati moramo, da je Jugoslavija agrarna država z zelo majhno industrijo; tega so se zavedali že pri ujedinenju vodilni faktorji, ko so vsepovsod začeli navduševati glede uvedbe naše industrije. Vzrok nezanimanju pa moramo iskati le v primerno bogatih naravnih zakladih naše države. Potom življenskega bogastva in verižništva obogateti, je cilj in namen skoro vseh onih, ki bi morali svoje premoženje uporabiti za procvit domače industrije.

Industrija se začena in razvija v krajih, ki so ali preobljudeni ali pa preubogi na prebivalstvu; Jugoslavija pa, ki nikakor ni gosto naseljena, še manj pa preobljudena, je pa na življenje tako bogata, kot za Rusijo nobena druga v Evropi. Ker torej ni pri nas nobenih naravnih pogojev, ki bi nas silili k podjetnosti, je pač težko verjeti, da bi se industrija kmalu začela razvijati.

Na drugi strani pa ne smemo prezreti, da Slovenci, Hrvati in Srbi spadamo v ono vrsto ljudi, ki smo preveč vdani komoditeti. V ugodnostih se bo Jugoslovan zibal še dokaj let. Če pa bo začel z industrijo, bo začel, kadar bo prisiljen k temu. Kadar se bo pa industrija začela razvijati, se bodo na to polje vrli židje in tujci, katerih sedaj kar mrčoli. Vedeti moramo, da se žid in tujec ne bosta dolgo časa več pečala z izvozom žita, ampak se vrgla na industrijsko polje, ki se jim bo predobro izplačalo — v našo škodo. To bi morali skušati preprečiti. Za ustanovitev domače industrije je treba predpogojev. Ti danes še niso izpolnjeni. Predvsem je potrebno, da si vzgojimo dovolj potrebnih tehniških moči, bodisi z višjo, srednjo in nižjo izobrazbo. Če hočemo, da nam ura prav kaže, ne sme manjkati niti najmanjšega kolesčka. Poleg znanstvenikov čutimo veliko potrebo stavbenikov, monterjev in celo vrsto drugega kvalificiranega osebja.

Da izpolnimo našo industrijo, da pričnemo dvigati bogastva, ki so nam še skrita v naši bogati zemlji, nam je potrebna predvsem kapitala. Sicer je tudi pri nas precej ljudi, ki so si tega med vojno ali pa že po vojni nakopičili. Če bi hoteli ves ta